

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol pol in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 13. V torek 29. marca 1853. II. tečaj.

Tonček v šoli.

Tonč. Dones so se g. učitelj nekako žalostno deržali; mislil sem, da jim nekaj pri kakem učencu ne dopade, in res taka je bila. Koj po molitvi so takole začeli: „Veste, ljubi moji učenci! da sem pravil, kako gerdo je, kadar se človek zjutraj ne vmiije, počesa in očedi. Zato sem vam vokal, da mora vsak izmed vas, preden v šolo gre, se vmiti, počesati in očediti. Lepo ste vsi dolgo časa vbogali, še nisim vidil nobenega v šoli, da bi bil vmazan, razlasan in nesnažen. Tamle vidim pa ednega, ki je dones to storiti pozabil. To mi ne dopade, to me boli. Tega moram iz šole pognati, da se vmiije, počesa in očedi.“ — Atej! to je vokal Punkarjev Balant, ki je moral iz šole iti, vsi smo za njim gledali, to ga je sram bilo. Nekaj časa je tovne ostal in potem prišel ves lep v šolo. —

Drugotečajarji so tole pisali:

vi no, ve ra, vo li, vi me, rov, vi le, ve ja, no va mera, vaj na mama. — najno vino je novo — imava rumeno vino — na veji je orel — naj vama vina nalijejo — imamo novino — varimo — lovimo — ne lomi veje.

Mi novinci smo pa imenovali nektero šolsko orodje, reči, ki jih zvnaj na hiši vidimo, tudi tiste reči, ki so iz lesa nared. Sedaj bote mi pa povedali, iz česa je zid v šoli. Jaz sem rekel: zid v šoli je iz kamna; — iz česa je pa cesta, — tudi iz kamna . . . alj niste še tistih belih, okroglih kamnov vidili, ki so pri cesti vsajeni.

Oče. No! Tonček! alj nisi več vedel povedati, saj sem ti tole unedni povedal, ko sva v Celovec šla.

Tonč. Tete! sem hitro povedal: to so milski kazavci, ti kažejo, koliko milj je še v ti ali uni kraj, ravno to na njih zapisano stoji. — Še veliko smo tacih reči, ki so iz kamna nared, imenovali in na zadnje sem jaz vse še enkrat ponovil in naštel.

Oče. Rad bi jih tudi jaz slišal.

Tonč. Lete smo se učili: zid, hiša, tlak v kuhinji, steber, pozed, stopalice, križ pri potu, spominek na grobu, kerstni kamen, kropilnjak, mejnik med njivami, mlinski kamen, most, dimnik, brus, plošice . . . .

Zatim, so djali, bomo pa rajtali. Le šteji mi, Tonček! do deset; alj še veš, kaj stoji med 3 in 5, kaj pred 8, kaj za 6 in tako je šlo vse križema. Sedaj poskusi mi od 3 zadniško šteti? ti pa od 4, ti pa od 5, atej! jaz sem od deset zadniško štel in nikolj se nisim spodteknul. No! ko tako znaš, pomoli mi sedaj vsih deset perstov; sedaj mi pa eden skri, koliko jih še kažeš; še eden, koliko jih še ostane in tako je šlo dalje. Zajcov Jakej! ti mi pa naredi na ploščico 10 čert, pobriši sedaj edno, koliko jih še imaš na ploščici, še edno, in tako dalje, da je vse pobrisal.

Oče. Vse je prav, vse; pa kdaj bote pa za božjo voljo buchstabe se učiti začeli?

Tonč. Dones, so rekli, bote še vse čerte ponavljali, ki ste se jih učili, — jutre bomo pa že pismenke — to je pravo ime, nikar buchstabe — začeli pisati.

Oče. Kaj pa še pisati, to bode ja narobe.

Tonč. Nak! bomo se, so djali, učili pismenke pisati in jih tudi brati, alj pa pisaje brati se bomo učili. To je nekaj novega.

Nekaj od naših ljudskih šol. *)

Da tudi dobro vravnane ljudske šole vendar zmeraj hirajo, in sadú nikakor obroditi ne morejo, kateri se po pravici od njih pričakuje, je poglavitnih vzrokov eden, da starši svojih otrok ali celó v šolo ne pošiljajo ali pa ne poredoma. To so že davno spoznali vsi šolski možje, kar nam pričajo pomenki mnogih učitelj-

*) Tudi na Koroškem se od vsih krajev toži, da otroci le redko v šolo hodijo. Bog daj tudi tako postavo za naše šole, kakor jo v „Novicah“ beremo. Vredn.

skih zborov, pri katerih so se pogovarjali in posvetovali, kaj jim je početi, da bodo starši bolj pridno svoje otroke v šolo pošiljali. In ako ravno je skoró vsak svoje storil, so vendar večidel vsi v svojo žalost skusili, da vse njih prigovarjanje le malo zda, ter se prepričali, kako potrebno bi bilo, ako bi se taki starši, kateri svojih otrok radovoljno v šolo ne pošiljajo, k temu s silo primorali. To pa bo storila, terdno se nadjamo, naslednja hvalevredna postava, katero je slavno c. k. deželno poglavarstvo na Krajskem naukazalo, in katero je te dni naš častiti, za ljudske šole ves vneti okrajni poglavar v Krajnu, gospod *Pauker* po naši okolici razposlal. Glasi se pa blizo takole:

„Iz poročil gospoda svetovavca za ljudske šole po Krajskem so gospod deželni poglavar z nevoljo zvedili, da po mnogih šolah ni ne popisnikov vse za šolo ugodne mladosti, ne obiskovanjskih zapisnikov. Manjka torej takim šolam podlage, brez ktere se ne more ne nad rednim obiskovanjem čuti, ne obiskovanje s primernimi pomočki pospešiti. Iz takega zanemarjenja postavnih predpisov pa sledi samo po sebi, da otroci neredno in zanikerno v šolo hodijo, kar pregledni popisi ljudskih šol l. l. poterdijo, iz katerih se razvidi, da se je po več šolskih okrajih število učencov proti letu 1851 zmanjšalo. Ker je težavno nove ljudske šole vstanoviti, si je toliko bolj z vso resnobo prizadevati, da vsaj po tistih farah, kjer so že šole, starši svoje otroke po zapovedi va-nje pošiljajo, ker tudi zastran ljudskih šol dane zapovedi se morajo na tanjko spolnovati.

Omenjenim napakam v okom priti, in da se ljudske šole redoma obiskujejo, so gospod deželni poglavar zapovedali, kakor sledi:

1. Vsi otroci od 6. do spolnjenega 12. leta morajo v vsakdanjo šolo hoditi. Od 13. do spolnjenega 15. leta pa v nedeljske. (§§. pol. š. osn. 301, 306 in 311.)

2. Te otroke naj vsako leto o jesenskih šolskih praznikih učitelj s krajnim šolskim ogledom natanjko po hišah in rodovinah popiše, in popis primerjevaje s kerstnimi bukvami vravna in zgotovi. (§§. 301, 302, 303 in 311.)

Pri otrocih, kateri se ali zavoljo daljave ali iz družih posebnega obzira vrednih vzrokov v vsakdanjo šolo ne morejo siliti, naj se ti vzroki v šolski popisnik zapišejo. Dolžnosti v nedeljsko šolo hoditi se pa, razun v 311. §. naštetih primerljejev, ne more *nikdo* oprostiti, ker ob nedeljah in praznikih morajo tako vsi odrašeni otroci k božji službi priti. V nedeljsko šolo morajo tudi tisti za vsakdanjo šolo ugodni otroci hoditi, kateri se iz popred naštetih vzrokov vsakdanje šole oprostè.

Pri tistih za vsakdanjo šolo ugodnih otrocih, kateri so že dozdaj v šolo hodili, naj se tudi v šolskem popisniku zapiše, *kdaj* so začeli v šolo hoditi, da se razvidi, ali so (po minist. ukazu 26. jul. 1851, št. 7305, in po poglavarstvenem 14. aug. 1851, št. 584) zapovedanih šest celih let zares dostali.

Kjer se je imenovani popis pretekle šolske praznike opustil, naj se zdaj brez pomude zgotovi.

3. Na podlagi šolskega popisnika naj si učitelj zraven zapisnika za rede ali klase (Fortgangskatalog) dva obiskovanjska zapisnika naredi, da zamore va-nja dan za dnevom po obstoječih postavah zapisovati. V enega teh dveh se tisti za vsakdanjo šolo ugodni otroci zapišejo, kateri so po šolskem popisniku dolžni v vsakdanjo šolo hoditi; v enega pa vsi drugi v šolskem popisniku naštetih otroci. (§§. 313 in 323.)

Kjer se otroci zavolj premajhne učilnice ne morejo naenkrat učiti, naj se razdele v dva razdelka do časa, da se bo številu otrok primern prostor poskerbel.

4. Otroke, katerih v šoli ni, mora učitelj prec ali pa vsaj konec tedna ustmeno svojemu duhovnemu pastirju naznaniti, da duhovni pozvé, zakaj jih v šolo ni bilo, ter zanikerne k zvestemu spolnovanju dolžnost resno opomni. (§. 178.)

5. Starši, kateri se z zanikernim pošiljanjem otrok v šolo zadolže, plačajo v kazen *dvojno* učnino. (§. 177.) Kjer so pa učiteljevi dohodki po vstanovitnem pismu njegove plače tako vravnani, da občine mesečne učnine ne plačujejo, se rajta po drugot navadni mesečni učnini 10 kr., torej znese *kazen* 20 kr. na mesec. Kar se iz tacih kazin denarja nabere, se polovica proti prejem-

nemu listu učitelju zroči. Kam da se ima una polovica obrniti, se nasvet pošlje šolski oblastni in ravna po njeni razsoji.

6. Da se nemarnemu obiskanju šol o pravem času z vso resnobo in močjo v okom pride, morata v slehernem šolskem kraju župan in šolski krajni ogleda konec vsacega mesca v vsakdanjo in nedeljsko šolo priti, obiskovanjska zapisnika pregledati, ter dvoje izpisov, v ktera je učitelj tiste otroke zapisal, kateri poredoma v šolo ne hodijo, z učiteljem vred podpisati. Da se bodo taccih šolskih ogledovanj tudi duhovni pastirji vdeležili, se zamore od njih gorečnosti, s katero večidel vsi za šolo skerbé *) , terdno pričakovati.

Eden taccih izpisov ostane v šoli. Enega pa župan seboj vzame, pokliče starše izostajavših otrok prec na odgovor, kaznuje krive z odrajtanjem dvojne učnine, ter pošlje izpis in poročilo, kaj se je storilo, okrajnemu poglavarstvu. Okrajno poglavarstvo pa bo s terdovratno zanikernimi z neprizanesljivo ostrostjo delalo.

Te vis. ustanovila se dajo vsim županstvom, kjer so šole, na znanje s pristavkom, da se morajo *prec in natanjko* spolnovati. Naposled častiti gospod okrajni poglavar še opomne, da je tudi on za spolnovanje te postave ostro odgovoren, da mora za stran tega poročevati in da je tudi g. šolskemu svetovavcu zapovedano o prvem šolskem ogledovanju pozvediti, kako se spolnuje.

V Sorici 22. februarja 1853.

Sóriški.

Brat brata rani.

Občno je znana žalostna novica, da so letos na pust v Milanu punt in prekucijo poskusili. Hvala Bogu, da ta strašna reč ni šla srečno spod rok. Naši junaški vojšaki so jo srečno zadušili. Nek častnik alj oficir, ki je zavoljo tega punta tudi bil v Milan poklican, se verne spet nazaj v terg „Treviglio“ blizo mesta Bergamo. Tam je pri nekem tergovcu v stanovanju alj kvartirji.

*) Resnično zaslužena pohvala,

Prinesel je iz Milana seboj ojestro nabrušen hanžar alj velik nož, in je kazal, kako grozni hudobneži te dolge in ojestre nože za vojšaki, ki memo gredo, mečlejo in jih smertno ranijo. Tergovec je imel dva sina, eden je bil 10, uni pa 8 let star. Ta sta tudi zraven bila, ko je častnik to pravil in kazal. Častnik je popoldne okolj štirih nekam šel, tisti nož pa doma v izbi pustil. Nesreča hoče, da sta dečka čisto sama doma. Sedaj vzame starejši brat tisti hanžar v roko, dela kakor je častnik kazal in proti, nož na brata zagnati.

Mladi brat — ves plašen — začne bežati, starejši za njim in tako se gonita med smehom in krikom po hiši. Ravno starejši spet roko vzdigne in mahne, kar mu hanžar res iz roke smukne, in mlajšega brata na pravo ramo zadene. Oh groza! kri mu začne scurkoma teči. Starejši omedli, se na tla zgrudi in jame na vse gerlo vpiti in klicati.

Sosedje to slišati, priletijo gledat kaj da je in slednič pridejo stariši domu. — Mislite si sedaj žalost in strah očeta in matere, viditi svojega ljubeja vsega kervavega na tleh ležati. Hitro stareji sin pristopi, se na kolena verže in pravi, kaj da se je bilo zgodilo. Koj pri priči pošljejo po zdravnika. On pride in vsim veselo naznani, da rana ni smertna, da bode pa moral revni fantič nekaj časa v postelji ležati in hude bolečine terpeti. Starejši brat vedno pri postelji stoji in svojega ljubega brateca za odpušanje prosi. Vendar to vse nič ne pomaga; mlajši mora vendar le terpeti, in kolikokrat starejši svojega brata v postelji pogleda, mu vselej huda nepokojna vest očita: „To si ti storil.“ —

Starejši! dobro gledajte na svoje otroke! Vi otroci pa ne igrajte se s nevarnimi rečmi!

Bergamo 12. sušca 1853.

Andrej Comel,

kadetfeldwebel in učenik.

Vstajenje Gospodovo.

Skalovje groba se razgane,

In pečat se odterga preč,

Zveličar naš od smerti vstane,

Ga ni v skalnem grobu več. —

Nad grobam že povzdignjen je,
Obličje njega sveti se!
Alleluja, alleluja!

In angelj božji bel ga krila	Nemile smerti ni se bati,
Na njega mestu že sedi,	Trohnenje zdaj me ne straši,
Vesele daje sporočila,	Veselo upam spet vstati,
Da zopet že Gospod živi.	Zveličar moj vselej živi.
Premagal je pekel in smert,	Zato raduje naj sercé,
In raj nebeški je odpert.	In duša naj prepeva le:
Alleluja, alleluja!	Alleluja, alleluja!

Zapusti, človek, grob nesnage,
Pregreham daj le vsim slovo,
Veseli se častite zmage,
Povzdigni z dušo se v nebo!
Zveličar naš vse vabi zdaj
Hiteti z njim v sveti raj.
Alleluja, alleluja!

A. Praprotnik.

Drobtinčice.

* Slavno znani spisatelj, g. *Andrej Praprotnik*, nam tole piše: „Zdaj zopet nekaj za mladino pisarim. Namenil sim nekaj povestic in pesmic kratko nabrati in spisati, in če mi Bog srečo da, že konec tega šolsk. leta, pod imenom: „*cvetličice za slovensko mladino*“ na svitlo pokazati. — Če bi jih društvo sv. Mohora moglo prevzeti, bi me zlo veselilo. — Bomo vidili, kako in kdaj bom izdelal, — zdaj bom še le delati začel, — dozdam nisim časa imel.“

* Po Koroškem začne učiteljev zmanjkovati. Šola v Tinjah, v Šotarivesi, v Borovljah so brez učitelja, in tudi za druge prazne mesta se le malo pripravnih oglasuje. Kaj bo s našimi šolami, ako se plača ljudskih učiteljev skoraj ne zboljša in poviša? Brali smo po nekterih novinah, da imajo učitelji kakor c. k. uradniki pravico, uniform nositi. To je vse prav in lepo, pa kaj vse to pomaga?

Učitelj, njegova žena in otročiči hočejo jesti imeti! Zakaj nek za druge službe ljudi ne zmanjkuje?

* Veseliti mora vsacega prijatela šolske mladine in sploh človeškega roda, ko po novinah bere, da se posebno po *Českem*, in sedaj tudi po *Horvaškem* in *Slavonskem* veliko ljudskih šol napravlja. Kar je pa tudi posebne hvale vredno, je to, da vsaka taka služba g. učitelju na leto nar manj 200 — 300 gld. sr. v gotovini nese. Da so po *Primorskem* ljudske šole lepo vravnane in učitelji bolje plačani kot drugod, je občno znano. Nova priča je to, da služba učitelja in organista pri sv. Križu pri Terstu, ki je do 21. marca bil konkurs za njo razpisan, na leto 300 gld. sr. nese. Kdor se za to prazno mesto oglasiti hoče, mora slovensko, nemško in taliansko znati.

Društvo sv. Mohora.

* V *Berni* na Moravskem je bilo društvo pod imenom: „Narodni jednota sv. Cyrila a Metoda.“ Namen tega društva je bil tisti, ki ga ima tudi naše društvo sv. Mohora. To društvo se je sedaj kot: „Matica moravska“ osnovalo. Mesto letnine zamore vsakdo 50 gld. naenkrat, alj pa v 10 letih plačati, da po tem vse družtvne knjige brez vsega družega plačila dobiva. Tudi zastran našega društva se je ta misel sprožila, in kakor se nam zdi, močno dopade. Še enkrat lepo povabimo in prosimo vse gg. družbane, to reč prevdariti in nam svoje misli na znanje dati. Naše društvo je imenitna naprava, — ta sprememba je tudi imenitna reč: je taj pričakovati, da se bojo vsi domorodci prav goreče te reči poprijeli. Kar se nam pošle, bomo pretresli in potem sklenili, kakor bi vtegnilo nar bolje po volji gg. družbanov biti. —

Dalje so pristopili p. n. gospodi: 741. Duriava Jož., kapl. v Deskli; 742. Respet And., kapl. v Gornjem polju; 743. Musi Vilh., šolski priprav. v Celov.; 744. Fr. Jan. Nep. Metelko, franciř. v Ljublj.; 745. P. Gabr. Švajger, podžupn. v št. Vidu pri Ptuj; 746. Altman Jož., provis. v Studenicah; 747. Farna knjižnica v št. Ilju pri Dravi; 748. Klavz Jan. učenc v Borovlj.; 749. Kirhbaumer Tom., učenc. v Borovlj.; 750. Klemen Ant., kapl. v Logatcu; 751. Čebul Jan., bogosl. v Ljublj.